

EFEKTYVUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR ŽIEDINĖ EKONOMIKA

Ankstesni ir dabartiniai išteklių naudojimo įpročiai lėmė, kad labai padidėjo tarša, pablogėjo aplinkos būklė ir buvo išeikvoti gamtos ištekliai. ES atliekų politika plėtojama jau seniai ir ją įgyvendinant tradiciškai daugiausia dėmesio skiriama ekologiškai tvaresniam atliekų tvarkymui. Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas ir žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinys turėtų padėti pakeisti šią tendenciją, siekiant iki 2050 m. ES ekonomiką pertvarkyti į tvarią ekonomiką. Naujame žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinyje pateiktos keturios atliekų srities direktyvos, kuriomis nustatomi nauji atliekų prevencijos, pakartotinio naudojimo, perdirbimo ir šalinimo sąvartynuose tikslai.

TEISINIS PAGRINDAS

Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 191–193 straipsniai.

LAIMĖJIMAI

Visi produktai gaminami naudojant gamtos išteklius. ES ekonomika labai nuo jų priklausoma. Toliau taikant dabartinę praktiką gamtos išteklių būklė vis blogės, jų atsargos seks, o atliekų vis daugės. Dabartinio išteklių naudojimo mastas toks didelis, kad kyla pavojus būsimų kartų ir besivystančių šalių galimybės gauti joms sąžiningai priklausančią ribotų išteklių dalį. Šiuo metu kiekvienas ES gyventojas per metus sunaudoja apie 16 tonų medžiagų, iš kurių 10 tonų yra medžiagų atsargos (infrastruktūra, būsto ir ilgalaikio naudojimo prekės), o 6 tonos pašalinamos iš ekonomikos procesų kaip atliekos. Maždaug trečdalis komunalinių atliekų šalinamos sąvartynuose ir mažiau kaip pusė perdirbama arba kompostuojama; be to, padėtis valstybėse narėse labai skiriasi. Racionalus gamtos išteklių naudojimas buvo vienas iš pirmųjų aplinkosaugos klausimų, kuriais buvo grindžiamos pirmosios Europos Sutartys. Efektyvaus išteklių naudojimo veiksmų planas ([COM\(2011\) 0571](#)) yra viena iš pagrindinių septintosios aplinkosaugos veiksmų programos iniciatyvų. Vienas iš pagrindinių jo tikslų – padėti išnaudoti Europos Sąjungos ekonomikos galimybes, kad ji galėtų būti produktyvesnė, naudoti mažiau išteklių ir palaipsniui pereiti prie žiedinės ekonomikos. Be to, į naują žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinį įtrauktos priemonės, kurios padės skatinti ES perėjimą prie žiedinės ekonomikos pasitelkiant didesnę perdirbimą ir pakartotinį naudojimą, skatinant pasaulinį konkurencingumą, tvarų ekonomikos augimą ir kuriant naujas darbo vietas.

A. Efektyvus išteklių naudojimas

Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas yra strategijos „Europa 2020“ pavyzdinės iniciatyvos „Efektyvus išteklių naudojimas“ dalis. Juo palaikomas perėjimas prie tvaraus augimo pasitelkiant efektyvaus išteklių naudojimo ir mažo anglies dioksido kiekio technologijų ekonomiką. Šiame plane atsižvelgiama į pažangą, padarytą įgyvendinant 2005 m. Tausaus gamtinių išteklių naudojimo teminę strategiją ([COM\(2005\) 0670](#)) ir ES tvaraus vystymosi strategiją, taip pat nustatomas būsimų veiksmų rengimo ir įgyvendinimo pagrindas. Jame taip pat apibrėžiami struktūriniai ir technologiniai pokyčiai, kuriuos reikia įgyvendinti iki 2050 m., įskaitant iki 2020 m. pasiektinus tikslus. Šiame plane siūlomi išteklių našumo didinimo ir ekonomikos augimo atsiejimo nuo išteklių naudojimo ir jo poveikio aplinkai būdai.

B. Atliekų tvarkymas ir prevencija

Atliekų pagrindų direktyva ([2008/98/EC](#)) yra Teminės atliekų prevencijos ir perdirbimo strategijos ([COM\(2005\) 0666](#)) tęsinys, ja panaikinama ankstesnė Atliekų pagrindų direktyva (75/442/EEB, kodifikuota Direktyva 2006/12/EB), Pavojingų atliekų direktyva (91/689/EEB) ir Naudotų alyvų direktyva (75/439/EEB). Ja buvo siekiama pertvarkyti ir supaprastinti ES politiką nustatant naują sistemą ir naujus tikslus, daugiausia dėmesio skiriant prevencijai. Šioje direktyvoje buvo nustatytos pagrindinės atliekų tvarkymo srities sąvokos ir apibrėžtys, įskaitant atliekų, perdirbimo ir panaudojimo apibrėžtis.

Ankstesniame Atliekų vežimo reglamente ([\(EB\) Nr. 1013/2006](#)) buvo nustatytos atliekų vežimo Europos Sąjungoje ir tarp ES bei jai nepriklausančių valstybių taisyklės, siekiant konkretaus tikslo – gerinti aplinkos apsaugą. Jo nuostatomis buvo reglamentuojamas praktiškai visų rūšių atliekų (išskyrus radioaktyvias medžiagas) vežimas keliais, geležinkeliais, jūra ir oru. Visų pirma pavojingas atliekas buvo draudžiama išvežti į EBPO nepriklausančias šalis, o šalinimui skirtas atliekas – už Europos Sąjungos ir (arba) Europos laisvosios prekybos asociacijos ribų. Tačiau neteisėtas atliekų vežimas išlieka rimta problema. Dėl to nauju Reglamentu ([\(ES\) Nr. 660/2014](#)), kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (EB) Nr. 1013/2006, siekiama padėti užtikrinti labiau suderintą Atliekų vežimo reglamento nuostatų įgyvendinimą. Reglamentu buvo sustiprintos galiojančių teisės aktų tikrinimo nuostatos ir nustatyti griežtesni nacionalinių patikrų ir planavimo reikalavimai.

C. Gamybos ir atliekų srautų reglamentavimo teisės aktai

Direktyva [2000/53/EB](#) buvo siekiama sumažinti iš eksploatuoti netinkamų transporto priemonių ir jų dalių susidarančių atliekų kiekį, pavyzdžiui, iki 2015 m. padidinant pakartotinai panaudojamą ir utilizuojamą dalį iki 95 proc., o pakartotinai panaudojamą ir perdirbamą dalį – bent iki 85 proc. Pagal direktyvą gamintojai ir importuotojai taip pat buvo skatinami apriboti pavojingų medžiagų naudojimą ir į gamybą įtraukti vis daugiau perdirbtų medžiagų. Iš įgyvendinimo ataskaitos ([COM\(2009\) 0635](#)) matyti, kad Eksploatuoti netinkamų transporto priemonių direktyvos įgyvendinimas daugelyje valstybių narių kelia problemų dėl išregistruotų automobilių ir registruotų eksploatuoti netinkamų transporto priemonių skaičiaus neatitikties, taip pat dėl neteisėto eksporto į besivystančias šalis.

Laivų perdirbimo reglamentas ([\(ES\) Nr. 1257/2013](#)) įsigaliojo 2013 m. gruodžio 30 d. Pagrindinis jo tikslas – užkirsti kelią ES laivų perdirbimo ir taisymo metu kylančioms avarijoms, sužalojimams ir kitam neigiamam poveikiui žmonių sveikatai ir aplinkai, juos apriboti ir neleisti jiems įvykti, visų pirma siekiant užtikrinti, kad tokio laivų perdirbimo metu susidarančios pavojingos atliekos būtų tvarkomos tausojant aplinką. Šiame reglamente buvo nustatyti ES laivams, ES laivų savininkams, laivų perdirbimo kompleksams, kuriuose norima perdirbti ES laivus, ir atitinkamoms kompetentingoms institucijoms ar administracijoms taikytini reikalavimai.

Direktyva 2002/96/EB su pakeitimais, padarytais [Direktyva 2008/34/EB](#), buvo siekiama apsaugoti dirvožemį, vandenį ir orą šalinant mažiau elektros ir elektroninės įrangos atliekų (EEI[A]) ir tai darant veiksmingiau. Direktyva 2002/95/EB dėl tam tikrų pavojingų medžiagų naudojimo elektros ir elektroninėje įrangoje apribojimo (PMNA), priimta kartu su EEI[A] direktyva, buvo siekiama apsaugoti aplinką ir žmonių sveikatą apribojant švino, gyvsidabrio, kadmio, chromo ir bromuotų ugniai atsparių medžiagų naudojimą tokioje įrangoje. Paaiškėjo, kad valstybėse narėse sudėtinga įgyvendinti EEI[A] ir PMNA direktyvas – surenkama ir tinkamai sutvarkoma tik trečdalis visų elektros ir elektroninės įrangos atliekų. Todėl 2012 m. po ilgo teisėkūros proceso buvo patvirtintos nauja redakcija išdėstytos EEI[A] ir PMNA direktyvos, atitinkamai [Direktyva 2012/19/ES](#) ir [Direktyva 2012/18/ES](#). Šiomis dviem direktyvomis nustatyti reikalavimai valstybėms narėms surinkti daugiau e. atliekų ir sudaryti vartotojams sąlygas grąžinti elektros prietaisus į bet kurią mažais elektros prietaisais prekiaujančią parduotuvę neįpareigojant jų įsigyti naujų prekių.

Direktyva 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų buvo siekiama pagerinti šių atliekų tvarkymą ir padidinti aplinkosauginį veiksmingumą nustatant jų rinkimo, perdirbimo, tvarkymo ir šalinimo taisykles. Šioje direktyvoje taip pat buvo nustatytos tam tikrų pavojingų medžiagų (ypač gyvsidabrio ir kadmio) ribinės vertės baterijose ir akumuliatoriuose. Iš dalies pakeitus direktyvą 2013/56/ES panaikinta sagos formos elementams, kuriuose gyvsidabrio kiekis sudaro ne daugiau kaip 2 proc. svorio, taikyta išimtis.

Pagal Direktyvą 96/29/Euratomas dėl radioaktyviųjų atliekų ir medžiagų kiekviena valstybė narė įpareigojama pranešti apie veiklą, susijusią su nuo jonizuojančiosios spinduliuotės kylančia grėsme. Radioaktyviųjų atliekų vežimui taikomas Tarybos reglamentas (Euratomas) Nr. 1493/93 ir [Tarybos direktyva 2006/117/Euratomas](#).

[Direktyva 94/62/EB](#) buvo reglamentuojamos visos ES rinkai teikiamos pakuotės ir visos pakuočių atliekos, nesvarbu, ar jos naudojamos arba susidaro pramonėje, prekyboje, biuruose, parduotuvėse, paslaugų srityje, namų ūkiuose, ar kitur. Direktyvoje 2004/12/EB buvo nustatyti pakuotės apibrėžčiai taikomi kriterijai ir ši apibrėžtis paaiškinta. Be to, 2015 m. balandžio 29 d. Direktyva [\(ES\) 2015/720](#) buvo iš dalies pakeistos Direktyvos 94/62/EB nuostatos dėl lengvųjų plastikinių pirkininių maišelių, kurie dažnai nepatenka į atliekų tvarkymo sistemą ir kaupiasi mūsų aplinkoje, ypač kaip jūrų šiukšlės, naudojimo. Direktyva siekiama iš esmės sumažinti lengvųjų plastikinių maišelių naudojimą, ypač didelį dėmesį skiriant plastikiniams maišeliams, kurių sienelės storis yra mažesnis kaip 15 mikronų. Labai lengviems plastikiniams maišeliams (plonesniems kaip 15 mikronų ir

naudojamiems maistui įvynioti, pvz., vaisiams, daržovėms ar žuviai) būtų galima taikyti išimtį, jei tai padeda išvengti maisto švaistymo.

Direktyva dėl kasybos pramonės atliekų tvarkymo (Kasybos atliekų direktyva [2006/21/EB](#)) buvo siekiama mažinti didelį aplinkai ir sveikatai keliamą pavojų, susijusį su dabartinių ir istorinių kasybos atliekų kiekiu ir galima tarša.

D. Atliekų tvarkymas ir šalinimas

Laipsniškai įgyvendinant Miesto nuotekų valymo direktyvą (91/271/EEB) visose valstybėse narėse padaugėjo nuotekų dumblo, kurį reikia šalinti.

Direktyva 96/59/EB dėl polichlorintų bifenių (PCB) ir polichlorintų terfenilų (PCT) šalinimo buvo siekiama suderinti valstybių narių įstatymus dėl kontroliuojamo PCB ir PCT šalinimo, PCB turinčios įrangos nukenksminimo arba sunaikinimo ir (arba) naudotų PCB sunaikinimo, kad jų visiškai neliktų. Be to, Reglamento (EB) Nr. 850/2004 dėl patvariųjų organinių teršalų nuostatos buvo taikomos ir PCB.

Sąvartynų direktyva ([1999/31/EB](#)) buvo siekiama užtikrinti, kad sąvartynai nedarytų neigiamo poveikio aplinkai, ypač paviršiniam vandeniui, požeminiam vandeniui, dirvožemiui ir orui, taip pat žmonių sveikatai, arba šį poveikį sumažinti. Įgyvendinimas buvo nepatenkinamas, nes ne visos valstybės narės į nacionalinę teisę perkėlė visas nuostatas ir vis dar yra nemažai neteisėtų sąvartynų.

Direktyva 2000/76/EB dėl atliekų deginimo siekiama užkirsti kelią oro, vandens ir dirvožemio taršai, atsirandančiai deginant atliekas atskirai arba kartu su kitomis medžiagomis, arba ją kuo labiau sumažinti. Nuo 2010 m. lapkričio mėn. ši direktyva panaikinta ir pakeista Direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų ir susijusiomis direktyvomis.

E. Naujas žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinys

2015 m. gruodžio mėn. Komisija pateikė veiksmų planą dėl žiedinės ekonomikos, taip pat keturis pasiūlymus dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų, iš dalies keičiančių šiuos teisės aktus: a) Pagrindų direktyvą dėl atliekų; b) Sąvartynų direktyvą; c) Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyvą ir d) direktyvas dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų. Kai kuriuose iš šių pasiūlymų buvo numatyti teisiniai įsipareigojimai persvarstyti atliekų tvarkymo tikslus. Atliekų pagrindų direktyvoje reikalaujama, kad iki 2014 m. pabaigos Komisija imtųsi šių priemonių: persvarstyti 2020 m. tikslus dėl buitinių atliekų pakartotinio naudojimo ir perdirbimo ir dėl statybos ir griovimo atliekų, nustatyti atliekų prevencijos tikslus 2020 m. ir įvertinti įvairias priemones, įskaitant išplėstines gamintojų atsakomybės schemas. Sąvartynų direktyvoje reikalaujama, kad Komisija iki 2014 m. liepos mėn. persvarstyti joje nustatytus tikslus, o iki 2012 m. pabaigos – Pakuočių direktyvoje nustatytus tikslus.

2018 m. balandžio mėn. po Parlamento ir Tarybos tarpinstitucinių derybų buvo priimtos keturios direktyvos ([\(ES\) 2018/849](#), [\(ES\) 2018/850](#), [\(ES\) 2018/851](#) ir [\(ES\) 2018/852](#)), į kurias įtraukti šie pagrindiniai aspektai:

- bendras ES tikslas iki 2035 m. perdirbti 65 proc. komunalinių atliekų (55 proc. iki 2025 m. ir 60 proc. iki 2030 m.);

- bendras ES tikslas iki 2030 m. perdirbti 70 proc. pakuočių atliekų;
- privalomas tikslas iki 2035 m. į sąvartynus išmetamų komunalinių atliekų kiekį sumažinti iki ne daugiau kaip 10 proc.;
- draudimas į sąvartynus išmesti atskirai surinktas atliekas, reikalavimas iki 2023 m. iš namų ūkių atskirai rinkti biologines atliekas, o iki 2025 m. – tekstilės ir pavojingas atliekas;
- ekonominių priemonių, kuriomis būtų skatinama nemesti atliekų į sąvartynus, taikymas;
- paprastesnės ir patobulintos apibrėžtys ir suderinti atliekų perdirbimo normos apskaičiavimo metodai visoje ES;
- konkrečios priemonės, kuriomis siekiama skatinti pakartotinį panaudojimą ir pramonės simbiozę – vienos pramonės šakos šalutinį produktą paverčiant kitos pramonės šakos žaliava;
- privalomos išplėstinės gamintojų atsakomybės schemos gamintojams, kad jie į rinką teiktų ekologiškesnius produktus, taip pat atliekų naudojimo ir perdirbimo sistemų (skirtų, pavyzdžiui, pakuotėms, baterijoms, elektros ir elektroninei įrangai ir eksploatuoti netinkamoms transporto priemonėms) rėmimas.

F. Plastikai žiedinėje ekonomikoje

2018 m. sausio 16 d. Komisija paskelbė komunikatą, kuriame pateikta plastikų žiedinėje ekonomikoje strategija. Strategijoje nurodyti pagrindiniai sunkumai, įskaitant nedidelį plastiko atliekų pakartotino naudojimo ir perdirbimo mastą, dėl plastiko gamybos ir deginimo išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį ir vandenynų taršą plastiko atliekomis. Komisija siūlo, kad iki 2030 m. visos plastiko pakuotės būtų pagamintos taip, kad jas būtų galima perdirbti arba pakartotinai panaudoti. Siekiant šio tikslo įgyvendinimo strategijoje pateikiamas platus priemonių spektras, pagrindinį dėmesį skiriant šioms keturioms sritims: 1) antrinio plastiko perdirbimo kokybės ir ekonomiško gerinimui; 2) iš plastiko atliekų susidarančių šiukšlių kiekio mažinimui; 3) investicijoms ir inovacijoms plastikų vertės grandinėje; 4) pasaulinio masto veiksmų sutelkimui.

Taryba ir Parlamentas, įgyvendindami ES plastikų strategiją, kuria siekiama išspręsti perteklinio ir aplinkai kenkiančio plastiko šiukšlių kaupimosi problemą teisėkūros veiksmais, ir reaguodami į Komisijos 2018 m. gegužės 28 d. pasiūlymą, 2018 m. gruodžio 19 d. pasiekė preliminarų susitarimą sumažinti taršą plastikais nustatant griežtus naujus apribojimus, susijusius su tam tikrais vienkartiniais plastikiniais gaminiais. ES bus uždrausta naudoti tokius produktus, kaip plastikiniai stalo įrankiai (šakutės, peiliai, šaukštai ir lazdelės), lėkštės, šiaudeliai, maisto ir gėrimų tara, pagaminta iš polistireninio putplasčio, iš plastiko pagaminti ausų krapštukai. Nuo 2025 m. valstybės narės privalės pasiekti, kad gaminant visus PET gėrimų butelius būtų naudojama ne mažiau kaip 25 proc. perdirbto plastiko. Ne vėliau kaip 2030 m. gaminant visus plastikinius butelius turės būti naudojama ne mažiau kaip 30 proc. perdirbtų medžiagų.

EUROPOS PARLAMENTO VAIDMUO

Parlamentas ne kartą ragino patvirtinti naują būsimo Europos augimo, kurio pagrindas būtų efektyvus išteklių naudojimas, darbotvarkę. Norint ją įgyvendinti, reikėtų imtis tam tikrų esminių gamybos ir vartojimo modelių pokyčių. Bendra gyvavimo ciklo samprata turėtų padėti pagerinti antrinių žaliavų naudojimą ir sukurti tinkamas ekonomines paskatas vengti atliekų susidarymo ir pakartotinai naudoti atliekas.

Kaip vienas iš teisės aktų leidėjų, Parlamentas diskutavo žiedinės ekonomikos dokumentų rinkinio klausimais Aplinkos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos (ENVI) komitete ir pateikė 2 000 pakeitimų. Parlamento pozicija be didelių pakeitimų buvo priimta 2017 m. sausio 24 d. ENVI komitete, o 2017 m. kovo 14 d. plenariniame posėdyje ji buvo patvirtinta didele balsų dauguma. Po tarpinstitucinių derybų 2017 m. gruodžio 18 d. Parlamentas ir Taryba pasiekė preliminarų susitarimą dėl visų keturių pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų. Tekstus, dėl kurių susitarta, Parlamentas priėmė per 2018 m. balandžio mėn. plenarinę sesiją.

Komisijai 2018 m. sausio mėn. patvirtinus plastikų žiedinėje ekonomikoje strategiją Parlamentas 2018 m. rugsėjo mėnesio plenarinėje sesijoje dėl jos priėmė rezoliuciją. Rezoliucijoje Komisija raginama apsvarstyti galimybę, be kitų dalykų, nustatyti reikalavimus, kad tam tikrų plastiko gaminių, tiekiamų ES rinkai, sudėtyje būtų bent minimalus perdirbtų medžiagų kiekis. Rezoliucijoje raginama sukurti tikrą bendrąją perdirbtų plastikų rinką, siūlomos kovos su jūrų tarša priemonės ir iki 2020 m. prašoma uždrausti naudoti mikroplastikus kosmetikos produktuose ir valymo priemonėse.

Georgios Amanatidis
04/2019

